

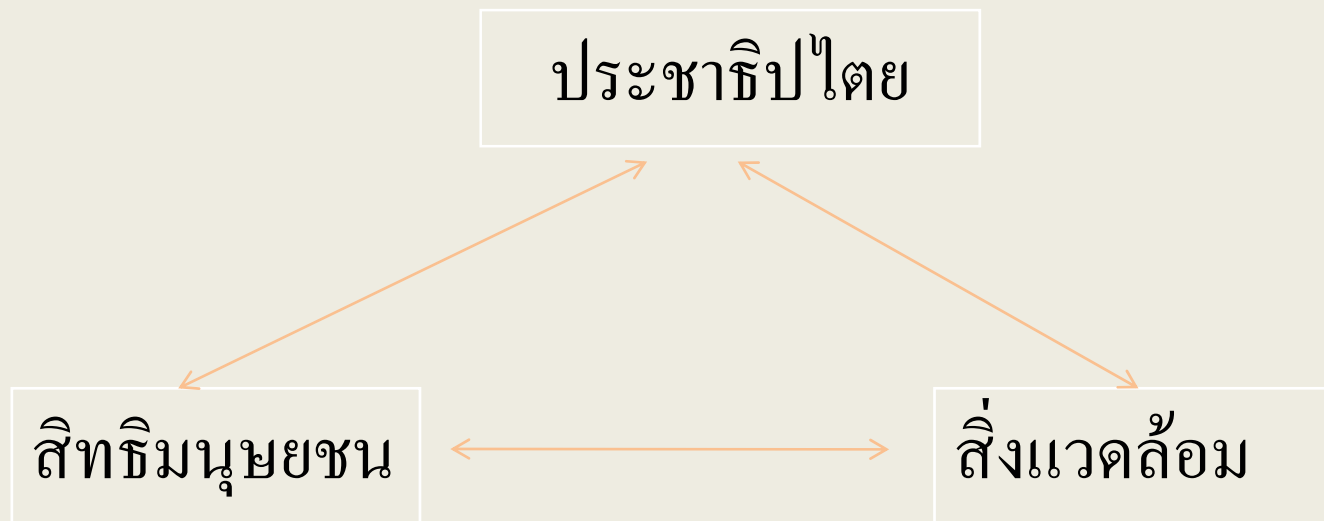
สิทธิมนุษยชนกับการจัดการสิ่งแวดล้อม
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

เพิ่มศักดิ์ มกราภิรมย์

นักวิชาการอิสระ

ที่ปรึกษา สถาบันสิทธิมนุษยชนและสันติศึกษา ม.มหิดล

18 สิงหาคม 2558

พันธกิจที่เป็นสากลซึ่งทุกประเทศต้องยอมรับ
ให้ความเคารพ และส่งเสริมให้เกิดการปฏิบัติ

การดูแลป้องกัน ใช้สอย และฟื้นฟู

+

-

การใช้ที่เกินสมดุล ไม่ดูแลรักษา

ทรัพยากรและ
สิ่งแวดล้อม

มนุษย์

การพัฒนาที่สมดุลยั่งยืน

+

-

ทรัพยากร สิ่งแวดล้อม เสื่อม โลกร้อน

ความสัมพันธ์ระหว่างทรัพยากร สิ่งแวดล้อม กับมนุษย์

ประเด็นด้านทรัพยากรสิ่งแวดล้อมที่ส่งผลให้การพัฒนาไม่ยั่งยืน

- การให้ความสำคัญธรรมชาติและทรัพยากรธรรมชาติต่ำกว่าความเป็นจริง
  - การจัดสรรทรัพยากรไม่เป็นธรรม
- การใช้ทรัพยากรธรรมชาติเกินพอดี/การใช้อย่างไม่ถูกต้อง
  - การจัดการผิดพลาด
  - การปลดปล่อยก๊าซเรือนกระจก
  - การไม่ใส่ใจต่อผลกระทบสิ่งแวดล้อม

ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เสื่อมโทรม วิกฤติ

การพัฒนาไม่ยั่งยืน

ความอยู่รอดและคุณภาพของมนุษย์

ความอยู่รอดและการพัฒนาคุณภาพชีวิตของมนุษย์ ต้องการอะไร

- ปัจจัยสี่สำหรับการดำรงชีพ
- โรงเรียน โรงพยาบาล
- ที่ดินสำหรับผลิตอาหาร และสิ่งของใช้ที่จำเป็น
- งานที่สร้างรายได้ที่พอเพียงต่อการยังชีพ
- การเข้าถึงแหล่งทุน เพื่อการพัฒนาอาชีพและรายได้
- อื่นๆ

ความเป็นจริงในกระแสการพัฒนาของโลก

1. พื้นที่ป่าไม้ทั่วโลกเปลี่ยนสภาพไปปีละกว่า **80** ล้านไร่ ทรัพยากรที่ดิน แหล่งน้ำ สัตว์ป่า แร่ธาตุ พลังงานฟอสซิล ฯลฯ ถูกใช้อย่างไม่อาจ หมุนเวียนทดแทนได้ทันไปจำนวนมหาศาลแต่ละปีจนใกล้จะหมด
2. แต่ประชากรเกือบครึ่งโลกหรือราว **3000** ล้านคน อยู่ด้วยรายได้ที่ต่ำกว่าวันละ **2.50** เหรียญสหรัฐ หรือ **87** บาท
3. เกือบ **1000** ล้านคน อ่านหนังสือไม่ออก เซนต์ชื่อไม่ได้
4. เด็กราว **1000** ล้านคน หรือครึ่งหนึ่งของเด็กทั้งหมดในโลก อยู่ในสถาน ภัยยากจน **640** ล้านคน อยู่อาศัยในบ้านที่ไม่มั่นคง **400** ล้านคน เข้าไม่ถึงน้ำสะอาด และอีกราว **270** ล้านคน เข้าไม่ถึงการบริการสุขภาพ

ความเป็นจริงในกระแสการพัฒนาของโลก - ต่อ -

5. คนจนคนด้อยโอกาส ไม่มีตัวแทนหรือมีตัวแทนจำนวนน้อยนิดในการออกเสียงประเด็นสาธารณะหรือถกเถียงทางการเมือง ทำให้โอกาสที่จะพ้นจากความยากจนแทบไม่มี
6. ความช่วยเหลือที่ให้แก่คนจนทั้งหลาย มักไปไม่ถึงคนจนที่ต้องการความช่วยเหลือจริงๆ
7. ความเท่าเทียมกันทางเพศ เป็นปัญหาที่วิกฤติในงานบริหารในท้องถิ่น ในประเด็นการมีส่วนร่วม การเป็นตัวแทน และการกระจายโอกาสในการทำงาน

ความเป็นจริงในกระแสการพัฒนาของโลก - ต่อ -

8. การพัฒนาในปัจจุบันจึงมีลักษณะ ใช้ทรัพยากรในเชิงทำลายไปมาก
ตอบสนองของคนบางกลุ่ม ส่งผลกระทบสิ่งแวดล้อม จึงไม่ยั่งยืน แต่เต็มไปด้วย
ความเหลื่อมล้ำที่ไม่เป็นธรรม และการขาดสมดุลของธรรมชาติและ
สิ่งแวดล้อม
9. มาตรการที่จะเป็นหลักประกันให้เกิดการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อ
การพัฒนาอย่างยั่งยืน คือการช่วยให้ประชาชนเข้าถึง ดูแลใช้ประโยชน์ และรับ
ผิดชอบ ต่อทรัพยากร สิ่งแวดล้อม และบริการพื้นฐานของรัฐอย่างเท่าเทียม
และทั่วถึง

ความเป็นจริงของการพัฒนาในสังคมไทย

- ผู้มีทรัพย์สินมากจำนวน 20% บนสุด ถือครองทรัพย์สินมากกว่าคนมีน้อยกลุ่ม 20% ล่างสุด ถึง 69 เท่า
- คนกลุ่ม 20% ยากจนสุด มีสัดส่วนหนี้สินสูงกว่ารายได้ 20 เท่า (ปกติ 6-7 เท่า)
- ที่ดิน คนไทย 90% ถือครองที่ดินไม่เกิน 1 ไร่ คนอีก 10% ถือครองที่ดินเฉลี่ยมากกว่า 100 ไร่
- เกษตรกร 59.73% ต้องเช่าที่ดิน โดยภาคเหนือและภาคกลางถือครองที่ดิน 24.7% ภาคเหนือและภาคกลาง 24.7% และ 30% ภาคตะวันออกเฉียงเหนือและภาคใต้ 46.97% และ 48.24%

ความเป็นจริงของการพัฒนาในสังคมไทย - ต่อ -

- ผู้ต้องขัง 2.4 แสนคนเป็นคนจนเกือบทั้งหมด ราว 5 หมื่นคนถูกขังก่อนตัดสินคดีเพราะไม่มีหลักทรัพย์ประกันตน

สังคมไทยจึงมีความเหลื่อมล้ำที่ไม่เป็นธรรมสูง

**ประเด็นสิทธิมนุษยชน จึงมีความสำคัญ
ช่วยให้สิทธิ หน้าที่ และ ความรับผิดชอบของประชาชน
ในการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
เป็นที่เคารพ ยอมรับ และปฏิบัติได้จริง**

รากฐานความคิดสิทธิมนุษยชน

- ชีวิตมนุษย์มีคุณค่า มนุษย์ทุกคนมีความชอบธรรมที่จะรักษาชีวิตของตน มีสิทธิที่จะมีชีวิตอยู่
- ในการมีชีวิตอยู่อย่างมีคุณค่า มนุษย์ทุกคนมีอิสระในทางความคิด มีสิทธิและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์โดยเท่าเทียมกัน

ธรรมชาติของสิทธิมนุษยชน

- เป็นสิทธิอันเป็นสากล ซึ่งดำรงอยู่และใช้ได้ทั่วไปไม่จำกัดพรมแดน
- มนุษยชาติโดยธรรมชาติจึงมีทั้งสิทธิและพันธะหน้าที่ในการปกป้องคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ไม่ว่าจะเป็นคนเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ใด
- สาระของสิทธิมนุษยชนเปลี่ยนแปลงเคลื่อนไหวไร้พรมแดนไปตามบริบทของสังคม
- การยอมรับในเหตุผล ความเสมอภาค นำไปสู่การยอมรับคุณค่าและศักดิ์ศรีแห่งความเป็นมนุษย์ ซึ่งเป็นแก่นกลางแนวคิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่

สิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน

- คือ สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่อย่างมีศักดิ์ศรีเสมอภาคกันของมนุษย์ ซึ่งจะต้องอาศัยปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม ยา ความรู้ และอิสรภาพในการดำรงชีวิต ซึ่งมี ๒ สถานะ คือ สิทธิของบุคคลในฐานะความเป็นมนุษย์ (สิทธิมนุษยชน) และสิทธิของบุคคลในฐานะความเป็นพลเมือง (สิทธิพลเมือง) ของประเทศนั้นๆ

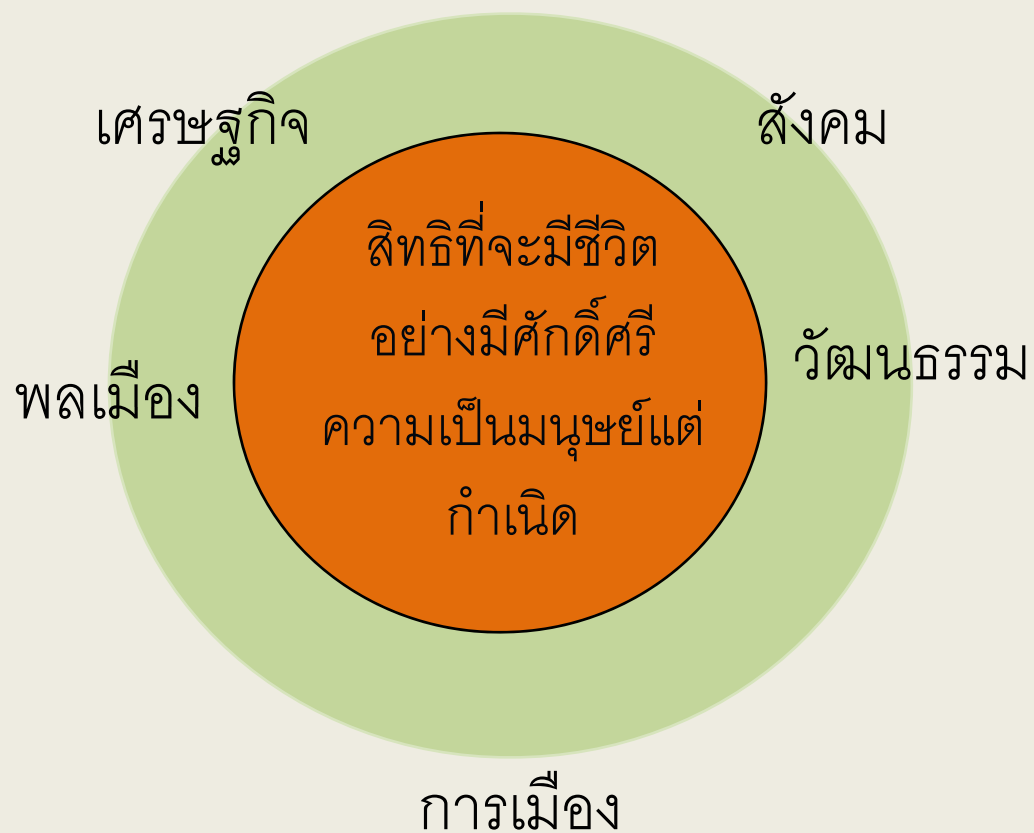
ความหมายของ “สิทธิมนุษยชน” ตาม พรบ.สิทธิ

มนุษยชนแห่งชาติ มาตรา ๓

- ศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของบุคคลที่ได้รับการรับรอง หรือคุ้มครอง ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หรือตามกฎหมายไทย หรือตามสนธิสัญญาที่ประเทศไทยมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตาม

สิทธิ ๕ ประเภท

ตามปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนแห่งสหประชาชาติ

สิทธิมนุษยชนตามรัฐธรรมนูญ ฉบับ พ.ศ. 2550

1. ชีวิตร่างกาย (ม.๓๒)
2. ทรัพย์สิน (ม. ๔๑)
3. เคหสถาน (ม.๓๓)
4. ความเป็นอยู่ส่วนตัว (ม. ๓๕)
5. การเลือกถิ่นที่อยู่ (ม.๓๔)
6. การมีส่วนร่วมของประชาชน (ม. ๘๗)
7. สิทธิชุมชน (ม.๖๖)
8. สิทธิบุคคลมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนด้านทรัพยากร (ม.๖๗)

แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่เกี่ยวกับสิทธิ

- มาตรา ๘๕ ด้านที่ดิน ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม
(ต้องให้ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบฯ มีส่วนร่วมในการตัดสินใจด้วย)
- มาตรา ๘๗ การมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฯลฯ
- มาตรา ๒๘๗ การมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่น

จะเชื่อม โยงสิทธิมนุษยชนในการจัดการสิ่งแวดล้อม
เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนได้อย่างไร

คุณค่าของการนำมิติด้านสิทธิมนุษยชน มาเชื่อมโยงกับการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อม

1. ช่วยให้เข้าใจปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของคนกลุ่มต่างๆ
2. ช่วยให้เข้าใจประเด็น ความไม่เป็นธรรม ความเหลื่อมล้ำ โดยเฉพาะในเรื่องสิทธิ โอกาส อำนาจ รายได้ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ของคนที่มีเพศ วัย ผิวสี และพื้นฐานทางสังคมและเศรษฐกิจแตกต่างกัน
3. ช่วยกระตุ้นจูงใจและให้ความหวังต่อประชาชน ที่ร่วมในกระบวนการพัฒนา
4. ช่วยลดช่องว่างของความเหลื่อมล้ำ และเสริมสร้างความร่วมมือระหว่างคนกลุ่มต่างๆในสังคม (ประชาชน เอกชน รัฐ)

คำถามที่จะช่วยตรวจสอบประเด็นสิทธิมนุษยชนในการจัดการ สิ่งแวดล้อม

1. ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมไม่ว่าประเด็นใด ได้ยินเสียงของประชาชนในท้องถิ่นที่สะท้อนความเห็นของเขาในเรื่องนั้นๆหรือไม่ และจะเอาความเห็นเหล่านั้นมาพิจารณาให้เหมาะสมได้อย่างไร
2. ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อมไม่ว่าจะเป็นเรื่องใดประเด็นใด ได้มีหรือจะมีการกระทำที่เป็นการละเมิดสิทธิและเสรีภาพของประชาชนหรือไม่ ถ้ามีหรืออาจจะมี จะเอาประเด็นการละเมิดสิทธิมาอยู่ในกรอบคิดการบริหารจัดการเพื่อการปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

แนวทางการเชื่อมโยงประเด็นสิทธิมนุษยชน เข้ากับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม

- สร้างและพัฒนาความเข้าใจในสิทธิ และหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่มีต่อผู้อื่นและสังคมอันเนื่องมาที่ได้รับสิทธินั้น
- สร้างการยอมรับสิทธิ ให้การศึกษาแก่สังคมได้รับรู้เรื่องสิทธิ ให้ ความเคารพยอมรับสิทธิ ทั้งทางวัฒนธรรมประเพณี และทาง กฎหมาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งสิทธิชุมชนที่ยังคลุมเครือไม่ชัดเจน

แนวทางการเชื่อมโยงประเด็นสิทธิมนุษยชน เข้ากับการจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม - ต่อ -

- การคุ้มครองสิทธิ สร้างกลไกการปกป้องคุ้มครองสิทธิไม่ให้เกิดการคุกคาม การละเมิด โดยให้ความรู้กับประชาชนในการปกป้องคุ้มครองสิทธิของตนเอง และมีที่ปรึกษาในรูปแบบอาสาสมัครให้คำแนะนำ
- การเข้าถึงและใช้สิทธิอย่างเท่าเทียมกัน ต้องให้โอกาสประชาชนเข้าถึงและใช้สิทธิในด้านต่างๆที่เขาพึงมีอย่างเท่าเทียมกันโดยไม่เลือกปฏิบัติ

มาตรการและกลไก

1. ให้การปฏิบัติต่อบุคคลใดๆอย่างเท่าเทียมกัน ทั้งที่มีความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา ผิวสี เพศ ภาษา การเมือง หรือฐานะใดๆ
2. ทุกคนย่อมมีสิทธิที่จะแสดงความเป็นอยู่อย่างเป็นอิสระ และแสดงออกถึงความต้องการที่จะได้รับหรือให้ข้อมูลข่าวสารและความคิดเห็นผ่านสื่อต่างๆโดยไม่มีอุปสรรคใดๆ
3. ผู้มีส่วนร่วมกับการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม สามารถเข้าถึงทรัพยากรและสภาวะแวดล้อมที่จำเป็นต่อคุณภาพชีวิตความเป็นอยู่ของเขาหรือไม่ ถ้าไม่ จะบริหารจัดการปัญหาเหล่านี้อย่างไร
4. มีกลไกการทำงานร่วมกัน ระหว่างรัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ที่มีสัดส่วนเท่าเทียมกันภายใต้หลักการตรวจสอบและถ่วงดุล

สรุป

การเชื่อมโยงมิติสิทธิมนุษยชนเข้ากับการจัดการสิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน ผู้ที่เกี่ยวข้องควรจะต้อง

1. ยอมรับคุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เอาใจเขามาใส่ใจเรา
2. จำแนกแยกแยะบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการจัดการสิ่งแวดล้อมอย่างชัดเจน ไปร่งใส และสร้างการมีส่วนร่วมของเขาตั้งแต่เริ่มคิดเริ่มทำ
3. ทำความเข้าใจเรื่องสิทธิ หน้าที่ และความรับผิดชอบให้ตรงกัน สร้างความร่วมมือและช่วยกันขับเคลื่อนความร่วมมือให้ไปสู่จุดมุ่งหมายร่วมกัน
4. ใช้หลักความเป็นธรรม และการปฏิบัติอย่างเท่าเทียม ในการร่วมมือกัน
5. การบริหารจัดการทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน ต้องยังประโยชน์ให้กับผู้ที่เกี่ยวข้องที่มีส่วนร่วมกันทุกฝ่าย

ขอบคุณ และสวัสดีครับ